SADDHARMA

Tijdschrift over boeddhisme **Maart 1989**

In dit nummer:

SADDHARMA - de Goede Leer - is het orgaan van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme. Het blad verschijnt viermaal per jaar. Losse nummers: *f*. 3,--.

Redactiecommissie: I. den Boer, Storm van 's-Gravesandeweg 75, 2242 JD Wassenaar, prof. dr. R.H.C. Janssen, Nico Tydeman, dr. H.F. de Wit.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme is sinds 15 december 1978 de voortzetting van de Stichting Nederlands Boeddhistisch Centrum die werd opgericht op 8 november 1967. De stichting is:

- een ontmoetingsplaats voor alle vrienden van het boeddhisme;
- niet gebonden aan een boeddhistische school of groepering; de verschillende richtingen die het boeddhisme kent, komen in haar publikaties en op haar bijeenkomsten aan het woord;
- geen religieus genootschap in de engere zin van het woord.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme wil diegenen verenigen - welke levensovertuiging of welk geloof zij ook aanhangen - die op enigerlei wijze belangstellen in het boeddhisme of zich daarbij betrokken voelen. Zij zijn als begunstigers van harte welkom.

Begunstigers ontvangen het tijdschrift Saddharma en brochures over onderwerpen die in het kader van het boeddhisme van belang zijn en die onder auspiciën van de stichting worden uitgegeven; zij hebben het recht deel te nemen aan de landelijke lente- en herfstbijeenkomsten.

Tevens wil de stichting, onder meer door het in stand houden van een bibliotheek, fungeren als documentatiecentrum over het boeddhisme ten behoeve van begunstigers en andere belangstellenden.

Secretariaat: Ing. W.J. Roscam Abbing, Eperweg 49-18, 8072 DA Nunspeet.

Minimum-donatie 1989: *f*. 35,-- (echtpaar *f*. 45,--, stud. *f*. 25,--). Postgiro no. 1520022 t.n.v. penningmeester stichting Vrienden van het Boeddhisme, Oegstgeest.

Brochures die nog verkrijgbaar zijn:
Grondbeginselen van het boeddhisme, door Tonny Kurpershoek-Scherft,
Natuurbehoud en milieubeheer: metta en karuna, door Victor Westhoff,
Inzicht en uitzicht, twee opstellen over Zen, door Leo Boer,
Boeddhisme en psychologie, door Rob Janssen,
Oosterse meditatie en westerse psychotherapie, door Ada Herpst.
Prijs (incl. porto) *f*. 5,-- per exemplaar.

Tevens verkrijgbaar: het insigne 'Wiel van de Leer', met het woord Dharma, verguld.
Prijs (incl. porto) *f*. 17,50.

Bestellingen gelieve men te richten aan het secretariaat. Vermeldt s.v.p. duidelijk de titel van de gewenste brochure.

SADDHARMA

Jaargang 20, nr. 2 Maart 1989

REDACTIONEEL

BOEDDHISME EN POLITIEK

De Leer van de Boeddha is gericht op het individu. Het boeddhisme leert de mens methoden om de eigen innerlijke wereld te veranderen, niet om de wereld om zich heen te verbeteren. Zodra het boeddhisme zich bemoeit met politieke kwesties bevindt het zich dan ook buiten zijn eigenlijke domein. Boeddhisten kunnen daar ongetwijfeld goed werk doen. De Leer van de Boeddha heeft er echter niet rechtstreeks mee te maken.

In grootschalige organisatorische vorm loopt het boeddhisme gemakkelijk het risico af te dwalen naar zulke buitengewesten waar niet het nirvana het doel is, maar waar sociale of politieke vragen in het centrum van de aandacht staan. Het boeddhisme wordt dan een interessant object voor groeperingen die in termen van macht denken.

In dit nummer van Saddharma komt een en ander tot uiting in het uitvoerige artikel van Tonny Kurpershoek over het jongste congres van de Boeddhistische Unie van Europa. Het congres liet zien dat boeddhisten veel kunnen bijdragen tot verduidelijking van maatschappelijke problemen waar iedereen die bewust in de wereld staat, zich te eniger tijd om bekommert.

Maar eveneens bleek hoe snel een boeddhistische organisatie, als zij zich op een openbaar podium manifesteert, doelwit kan worden van politieke beïnvloeding. De pogingen om de Boeddhistische Unie van Europa politieke uitspraken te ontlokken - over het optreden van de Chinese autoriteiten in Tibet en over de deelneming van een groep uit Taiwan aan het congres - werden gelukkig afgekapt. Daarmee werd voorkomen dat de BUE zich op politiek terrein zou begeven.

Niettemin vormen deze gebeurtenissen een waarschuwing om de oud-vaderlandse, heel prozaïsche wijsheid in gedachten te houden: schoenmaker, hou je bij je leest. De taak om toepassing van de Boeddhadharma in het persoonlijke leven van Europeanen te bevorderen, is al omvangrijk genoeg.

IdB

• • •

NOGMAALS HET BUE-CONGRES:

IMPRESSIES UIT PARIJS

door Tonny Kurpershoek-Scherft

Voor het congres 1988 van de Boeddhistische Unie van Europa (BUE) kon de keuze van de locatie, Parijs, niet gelukkiger zijn geweest; te meer daar we te gast waren bij de Unesco, de instantie die tot taak heeft de culturen van onze globe met elkaar in contact te brengen en hun uitingsmogelijkheden te bevorderen.

Wandelend door Parijs gingen mijn gedachten dikwijls uit naar 1992, het jaar waarin 'Europa' een feit zal worden. Parijs was sinds de vroege Middeleeuwen een van de belangrijkste centra van de middeleuropese beschaving, en dat is de stad tot de dag van vandaag zonder onderbreking gebleven. Het enige dat ik tijdens de drukke congresdagen in de eerste helft van oktober toeristisch heb kunnen doen was, op de dag van aankomst, een bezoek brengen aan het onlangs opengestelde museum in het vroegere Gare d'Orsay. Aldaar slenterend door de zalen waar het immense bezit aan, vooral Franse, impressionistische schilderkunst is ondergebracht, dacht ik eraan hoezeer de impressionisten beïnvloed waren door de prentkunst van het Verre Oosten; waardoor een elite van de geest niet alleen de natuur anders ging waarnemen, maar ongemerkt ook het eigen wereldbeeld nieuw ging inkleuren.

Parijs heeft uiteraard een zo kosmopilitisch karakter dat men binnenkomend in het gebouw van Unesco geen breuk tussen de ene en de andere wereld ervaart. Maar de sfeer in de zaal waarin het congres werd gehouden, had natuurlijk wel iets heel specifieks.

De verworvenheden van ons tijdperk waren aanwezig in, bovenin de zaal, cabines voor simultaan vertaling, een dienstverlening waarvan elke aanwezige naar believen in zijn fauteuil gebruik kon maken. Maar het specifieke zat in de wijze waarop de ruimte, veelal door leden van de *Union Bouddhiste de France*, was aangekleed met altaren, met Boeddhabeelden, met bloemen, met offerschalen met fruit, en vaatjes waaruit de geurige rookslierten van brandende wierook opstegen.

Het congres begon op 7 oktober met een bijzondere manifestatie. Er werden vier puja's gehouden, volgens de riten van de voornaamste richtingen in het boeddhisme. De Association Bouddhique Linh Son (Mahayana) opende de rij; vervolgens droegen bhikkhu's de altijd weer even mooie Pali-teksten van de Theravada voor; de Tibetaanse richting verrastte het publiek op de zware bassen van lama's; en Zen tenslotte werd vertegenwoordigd door een groep Franse aanhangers, van wie het voortvarende gezang, waaruit een grote kracht en vitaliteit spreekt, nooit nalaat indruk te maken.

Voorrecht

Het belang van deze manifestatie werd door de beschermheer van het congres, dr. Ananda Gurugé, ambassadeur van Sri Lanka bij de Unesco, in een van zijn toespraken onderstreept: hij wees er op welk een voorrecht het was de erediensten van aanhangers van de Dharma uit zoveel verschillende scholen te mogen bijwonen; immers, een gezamenlijk optreden van deze omvang valt door de wijde geografische verspreidheid in de landen van herkomst maar zelden te realiseren. Op de slotdag van het congres, zondag 9 oktober, zouden nogmaals de verschillende groepen optreden en dan met veel uitgebreidere puja's; de zondag werd namelijk geheel aan religieuze ceremoniën gewijd. Bijzonder was op die dag het aandeel van een groep monniken en nonnen uit Taipeh. De voorgangers waren gehuld in prachtige gewaden van gele en steenrode zijde met goudborduursel en hun zachte, zangerige recitaties hadden iets vervoerends, ze ademden de sfeer van de grote Mahayana-sutra's.

Zo was, op deze samenkomst van leden van de Europese Unie, ook de sangha van boeddhistische landen uit het Verre Oosten in groten getale vertegenwoordigd. De enkele honderden personen die het congres bijwoonden, waren grotendeels Europeanen. Er heerste een sfeer van kalme opgewektheid, die voortkwam uit dezelfde bron van inspiratie. Aan velen zijn we voor dit congres dank verschuldigd, - laat ik hier noemen dr. Ananda Gurugé, de organisator van het congres en de boeddhistische zaak in Europa met hart en ziel toegedaan; evenals zijn vrouw Sujata, die bovendien in haar heel bijzondere gewaden, mooi als de speelgenootjes van Krishna op Indische miniaturen, fleur gaf aan de aanblik van het forum.

Maar ook was de 'toon' van deze sfeer al gezet door de nieuwe directeur-generaal van de Unesco, de Spanjaard Frederico Mayor, een geleerde èn dichter, van wie werd gezegd dat hij de Unesco,

onder de leiding van de vorige directeur-generaal nogal in opspraak gekomen, een geheel ander, vertrouwenwekkend aanzien heeft gegeven. In zijn openingswoord vertelde hij dat hij bij een bezoek aan een land in het Verre Oosten een twijg van de bodhiboom in een tempeltuin ten geschenke had gekregen; het had hem ontroerd en hij bewaarde de twijg nog altijd vol piëteit in zijn bureau.

Zo volgden bij de opening van het congres twee sprekers elkaar op, één afkomstig uit Sri Lanka en één uit Spanje, op een wijze die de universele waarde van de Boeddha-dharma onderstreepte.

Zoals gezegd in mijn samenvatting van de congresfeiten in de vorige Saddharma, was het thema van het congres "Buddhism in the Western Culture Today". De eerste zitting was gewijd aan "Buddhism and Interreligious Dialogue". Vincenzo Piga (Rome) citeerde Hans Küng ter beschrijving van de mentaliteit waarmee men zulk een dialoog dient aan te vangen: "In the other religions nothing worthwhile can be disregarded; at the same time nothing worthwhile will be accepted dogmatically". Van Abraham Maslow, de stichter van de transpersonele psychologie, haalde spreker de uitspraak aan dat de gemeenschappelijke basis van elke religie de mystieke ervaring is.

Hoe het zij, de problemen waar onze tijd zich voor gesteld ziet, zijn zo gigantisch dat alleen de dialoog van allen met allen oplossingen kan aandragen. Het ineenstorten van vroegere beschavingen was niet zo absoluut, ze werden opgevolgd door nieuwe beschavingen in een ander geografisch gebied. Maar als onze huidige planetaire beschaving ten gronde gaat, dan is er géén rijk dat erfgenaam kan zijn: er zullen geen winaars zijn en geen verliezers. Daarom is onder andere in het contact tussen religies verdraagzaamheid, openheid en wederzijdse verrijking geboden.

Ook legde Piga de vraag in het midden naar de verhouding tussen religie en wetenschap. Er ontwikkelt zich een nieuwe relatie tussen "Mind" en universum en wel van een aard die boeddhisten al sinds de ontwikkeling van de filosofie van cittamatra ("Alleen-maar-Geest") vertrouwd is. Er is, zoals Jung al heeft gesteld, een verwevenheid van objectieve gebeurtenissen met de subjectieve conditie van de waarnemer en de bewustwording hiervan heeft tot gevolg dat wetenschappers meer en meer geneigd zijn om niet langer culturele volwaardigheid te ontzeggen aan religie. Ook de natuurbeschouwing heeft hiermee een verandering ondergaan. De mens is niet langer heer en meester tegenóver de natuur, maar deel ervan. De hypothese van James Lovelock dat onze Aarde niet alleen de wieg van het leven is, maar zelf een levend organisme zou zijn, past in deze ontwikkeling.

Inmiddels heeft het groeiend besef dat géén godsdienst het monopolie op de Waarheid heeft, gevoegd bij de westerse nadruk op de uniekheid van elk individu, een "cultuur van de subjectiviteit" geschapen, die evenwel aanvulling behoeft vanuit de "solidariteits-cultuur". Ook in religieuze zaken geldt de zegswijze: "One does not know England if one knows England only". Deze constatering moedigt ook de dialoog tussen de religies aan. En in deze op gang komende dialoog kan het weldadig zijn te luisteren naar de stem van het boeddhisme: wegens het antidogmatische en antiautocratische karakter van de leer, en het ingebouwde relativisme.

Piga gaat ervan uit dat in de "komende 1000 jaar" een waarlijk Europees boeddhisme kan ontstaan. Maar Europeanen zouden eens moeten begrijpen dat in het boeddhisme het Godsbestaan niet wordt *ontkend,* maar dat de vraag onbeantwoord blijft; eveneens berust de nogal eens gehoorde beschuldiging van pessimisme op een grove misvatting van de leer, die juist een bijzonder òptimistisch karakter heeft en de mogelijkheid opent van een hoogste realisatie.

Europese uitdaging

De bijdrage van Peter Moore (Universiteit van Kent, Canterbury) droeg als titel "Buddhism and the Challenge of Europe: Can Buddhism in Europe be European?"

Moore merkte op dat westerse boeddhisten menigmaal aarzelen om het boeddhisme als een religie te definiëren. Rationalistisch georiënteerd en op de vlucht voor de eigen godsdienst, ontmoeten zij in het boeddhisme een inspirerend systeem van ideeën en praxis, die een niet-metafysische en empirisch gegronde benadering van het leven schijnt te bieden. Echter: boeddhisme is even metafysisch georiënteerd als om het even welke andere religie. Het is in essentie een soteriologisch systeem.

Als elke religie, is ook het boeddhisme zowel etnisch als universeel - het laatste door de betrokkenheid op hetgeen ultiem en eeuwig is. Daartegenover kunnen culturele expressies ook strakke culturele banden worden, en het boeddhisme kent vele daarvan. Dat heeft wel eens belemmerend gewerkt. In India heeft het boeddhisme het onderspit gedolven door machtige etnische elementen die tegenwerkten; en in China en Japan heeft het niet zonder moeite moeten aantonen dat het diepe affiniteit bezat met inheemse denkwijzen.

Thans is de toekomst van het boeddhisme in het Westen in het geding. Voorzover het universeel is - en dat ìs het in hoge mate - kan het hier toegang vinden als overal elders. Het aantal volgelingen is nog klein, maar de invloed die ervan uitgaat is onevenredig

groot ten opzichte van het kwantitatieve aspect. Tot op heden is Europa praktisch door maar één godsdienstige traditie gevormd; daarnaast is het echter meer en meer een domein van secularisatie geworden, en daarmee vergeet Europa zijn eigen geschiedenis, de eigen voorouders, het is "going out of its mind". Er is feitelijk een spirituele leegte ontstaan, die men tracht te vullen met andersoortige activiteiten. Europa is de hoofdstad van Kama Loka.

In dit Europa een plaats te vinden èn een eigen rol stelt aan een nieuwe leer complexe eisen. Voor het boeddhisme betekent het een drietal uitdagingen: van traditionele, pastorale en oecumenische aard. Aangezien er in het boeddhisme een scepticisme is ingebouwd ten aanzien van de eigen vormen, is er ruimte om in Europa een nieuw soort instituties, nieuwe wijzen van praxis, en zelfs nieuwe doctrinaire dimensies te ontwikkelen. Dit moet niet geforceerd worden, maar langs natuurlijke weg tot stand komen. Westerlingen die het boeddhisme belijden, hebben individueel vele verschillende motivaties. Deze kunnen meer of minder positief dan wel negatief zijn en soms, ten gevolge van hun aard, tot teleurstelling leiden. Er is hier veel bekwaamheid van de zijde van pastors vereist om het fond van een bekeerling te peilen.

Wat het oecumenische aspect betreft: er wordt veel gezocht naar overeenstemmingen tussen christendom en boeddhisme, - maar de doctrines van beide religies zijn niet alleen heel verschillend, maar zelfs wederzijds tegenstrijdig. Evenwel, de christenheid zou van het boeddhisme kunnen leren wat minder absoluut te zijn in kwesties van leerstelligheid.

Wel een belangrijke overeenstemming tussen beide ziet Peter Moore hierin, dat zowel de ene als de andere leer gericht is op spirituele oogmerken (de ultieme soteriologische staat), die nog niet zijn voortgebracht.

Boeddhisme en wetenschap

De middagzitting was gewijd aan "Buddhism, Philosophy and Science". Over boeddhisme en wetenschap sprak Jacques Martin, hoogleraar natuurwetenschappen in Straatsburg en als president van de Boeddhistische Unie van Frankrijk een dergenen die, samen met zijn medewerkers, veel werk heeft verzet voor de totstandkoming van het congres.

In zijn betoog "Bouddhisme et la Science" ging hij uit van een wijd perspectief. In de tijd waarin ook de Boeddha optrad, de zesde eeuw v. Chr., zette Thales van Milete de eerste stap op de weg die het Westen altijd zou blijven volgen: die van rationaliteit en een abstract denken. Een volgende, zeer grote omwenteling kwam in de zeventiende eeuw: de sprong naar het kwantitatieve.

Met de analytische en reductionistische methode van Descartes, die een radicale scheiding aanbracht tussen het domein van de geest en dat van de stof, lag de weg open naar het universum van Newton, dat mechanistisch was en functioneerde als een grote, strikt betrouwbare klok. Voortaan was wetenschap de enige betrouwbare bron van kennis.

In onze eeuw is er een groot vraagteken komen te staan achter die betrouwbaarheid. Sinds de theorie van Einstein over het veld van de zwaartekracht, en sinds de quantumtheorie haar intrede deed, weet men dat materie-partikels niet losgemaakt kunnen worden van de ruimte die ze omringt. "Het verschijnen en verdwijnen van partikels zijn slechts vormen van de bewegingen van het veld": van de ... leegte.

Zijn we hiermee aangeland bij het boeddhisme? De termen zijn equivalent, maar pas op, het boeddhisme is geen fysica. In het boeddhisme is het de onderlinge afhankelijkheid van alle verschijnselen die de oorzaak is van hun leeg-zijn, van hun intrinsieke niet-bestaan.

Is er nu verband tussen de moderne wetenschap en het boeddhisme? Het boeddhisme is gegrond op een rationele benadering van de levensvragen en voorts op een innerlijke Ervaring, die leidt tot de ontwaking uit de droom van het bestaan. Het natuurlijke bestaan voltrekt zich dus op het niveau van de relatieve waarheid, waar het gehoorzaamt aan de wet der causaliteit, die ook de basis vormt van de westerse wetenschap. De geconditioneerde voortbrenging en de betrekkelijkheid van elke vorm van dualisme brengen het boeddhisme bovendien dicht bij de microfysica van onze eeuw. Ook methodologisch moet een moderne wetenschapper zich wel dicht in de buurt van het boeddhisme voelen: het is rationeel, analytisch-deductief, en de lering gaat uit van observaties en ervaring. Het onderricht in meditatie beantwoordt aan rationele constructies, met codes die getuigen van zorg voor detail, alles overeenkomstig het doel: te komen, langs experimentele weg, tot verificatie van hetgeen in de leer wordt gesteld.

Maar ondanks deze methodologische overeenstemming, het doel ligt elders dan voor het wetenschappelijk experiment: het gaat om intuïtieve, directe, synthetische, niet-conceptuele kennis, die leidt tot de Ontwaking. De wetenschap daarentegen blijft slaaf van haar vertrekpunten en zal zich nooit bevrijden van een orde van de werkelijkheid waar de dualiteit heerst. Bovendien hoort de wetenschap niet thuis op het existentiële vlak, en aldus blijven zowel uitgangspunten als doelstelling onderscheiden.

Er waren derhalve, zo stelde Jacques Martin - weer terug bij zijn punt van uitgang - immense basisverschillen tussen beide tradities welke, een in India en een in Griekenland, 2500 jaar geleden

werden gevestigd. Niettemin hebben recente vindingen in de wetenschap: de relativiteitstheorie, de quantumfysica, de informatietheorieën en cybernetica, de concepten van zelforganisatie en complexiteit, de wederzijdse afhankelijkheid van waarnemer en bestudeerd object, die zodanig is dat het eigen-bestaan van het object niet objectief valt te bevestigen, en het gedeeltelijk failliet van de reductionistische methode met de erkenning dat het geheel niet uit de delen valt te verklaren, - niettemin hebben al deze bevindingen onze moderne denkaard veel dichter bij het wereldbeeld van het boeddhisme gebracht. Daarom zal het ons eerder dan voorheen mogelijk zijn het moderne bestaan te leven door het boeddhisme heen. Hoe groot de verschillen ook zijn, er is geen breuk.

De tweede spreker over het thema, Serge-Christophe Kölm (Parijs), gaf zijn voordracht de titel "Philosophies Bouddhistes et Occidentales". Hij bracht zijn uitvoerig betoog in een buitengewoon rap Frans, bovendien uiteraard gericht naar de zaal en mede daardoor voor mij, met mijn niet zo scherpe gehoor, nogal moeilijk te volgen. Hij was de enige spreker die zijn tekst niet heeft ingeleverd. Belangstellenden kunnen zijn ideeën evenwel in boekvorm bestuderen; het betoog was in elk geval zeer de moeite waard.

Boeddhisme en samenleving

Het thema van de tweede congresdag was in de ochtendzitting "Buddhisme and Society". Detlef Kantowsky (Konstanz) gaf observaties en reflecties van de maatschappelijke situatie in Duitsland.

In Duitsland constateerde hij een procentuele toeneming van het aantal "confessionele" boeddhisten tegenover de "conversationele" boeddhisten: droeg begin jaren zeventig de Theravada nog veruit de palm weg, momenteel staat het aantal Vajrayana-aanhangers bovenaan, gevolgd door Zen-adepten. Een hiërachische ordening, met bovenaan de Lama of de Meester, schijnt voor velen aantrekkelijk te zijn. Kantowsky betoogde dat deze houding nauwelijks overeenstemt met de leer van de Boeddha. Ook meende hij dat boeddhisten al te veel geneigd zijn zich met elkaar te bemoeien en hij haalde de gelijkenis uit de canon aan, waarvan de strekking is: let op jezelf, dan bescherm je ook de ander.

Voorts brengt veel van hetgeen we ten bate van een ander ondernemen deze alleen maar dieper in het lijden, in de kringloop van het voorwaardelijk ontstaan. De westerse *homo economicus* is niet anders dan een *preta,* een hongerige demon met onverzadigbare appétit. En wat is het resultaat van alle inspanningen? Als de wereld een "global village" was van honderd mensen, dan zouden

zes van die honderd (de Amerikanen) op meer dan een derde van het totale inkomen beslag leggen.

In de late jaren zestig wilde men een revolutie van het hele systeem; nu is het individu herontdekt. Is het mogelijk van hieruit het geweldloze boeddhistische concept van individuele ontwaking te begrijpen? Dat sociale reconstructies alleen kunnen volgen als eerst zeer vele individuen zichzèlf hebben hervormd?

Dr. Schnetzler (psychiater, Frankrijk), de tweede spreker over het thema, gaf zijn toespraak de titel mee "Divided Societies and the Middle Way". In het Westen, betoogde hij, is sinds de Middeleeuwen het wetenschappelijk rationalisme de vijand van spiritualiteit en pas sinds kort kan er van hier een brug worden geslagen naar andere vormen van kennis. Een tweede rampzalige omstandigheid in onze wereld is wat rest van de spirituele traditie: de drie monotheïstische godsdiensten, welke in de verwaarlozing van hun contemplatieve fundering broedplaatsen zijn geworden van fanatisme en imperialisme.

Hiertegenover het boeddhisme, waar een gezond concept van oorzakelijkheid een overijverige bekeringsdrift aan banden legt en waar de Middenweg leidt tot een innerlijke balans en een gerecht oordeel. Ook is hier geen scheiding tussen het sacrale en profane. De benadering is pragmatisch en rationeel, maar transcendente wijsheid staat aan het roer. Ter realisering van deze wijsheid - of van het met ziel en lichaam begrijpen van het illusoire karakter van het ego - zijn ook goed gedrag en meditatie nodig. Hiermee vermindert mogelijk het gevaar dat wie druk bezig denken te zijn de kwalen van de wereld te genezen, *zelf* ongeneeslijk ziek zijn.

Wat we missen in onze samenleving is een fundamentele morele consensus. Echter, op elk terrein heerst pluralisme en dit leidt vaker tot haat om de verschillen dan tot vreugde om gedeelde rijkdom. Wat alom zou moeten doorbreken is het inzicht dat er tussen alle religies eenheid is in het transcendente, in datgene wat universeel is in het religieuze leven der mensheid. Het boeddhisme is wegens zijn universele karakter, principiële verdraagzaamheid en de relativering van de vorm waarin het zelf de Waarheid gestalte geeft, een heel goede kandidaat om hierin het voortouw te nemen.

Boeddhisme en milieu

De middagzitting van deze tweede dag was gewijd aan boeddhisme en milieu. Het eerste betoog hierover, door Roland Rech, Président de l'Association Zen Internationale, droeg de titel "Zen, Bouddhisme et Environnement".

De Zen-meditatie is als religieuze praktijk ouder dat het boeddhisme als zodanig: ze is er de levende bron van. Onze westerse beschaving, waarvan de denkwijze zich over de hele wereld verspreid heeft, is technologisch en gericht op overheersing en exploitatie van de natuur. Tussen mens en natuur is zo een geheel scheve verhouding ontstaan, die teruggaat naar de wortels van onze cultuur. Verwaarloosd is het spirituele streven dat is gebaseerd op het fundamentele verlangen van de mens naar eenheid met de natuur, met het kosmische systeem, of men dit nu God of de Boeddha-natuur noemt. Deze eenheid kunnen we terugvinden in de geestesverdieping die (Zen-)meditatie heet. In zazen de hemel aanraken met het hoofd en de aarde met de knieën symboliseert het herstel van deze eenheid. Men vindt een directe, intieme relatie met de Natuur terug, een poëtische visie van de wereld, die de enige is die tot in de diepte de machtsbegeerte van de *homo economicus* kan corrigeren.

Wij zijn geneigd tot een attitude van het ene doen met het oog op het volgende, voor een toekomstig profijt. Zazen beoefenen betekent deze houding laten varen, met aandacht doen wat men doet zonder berekening of een blik vooruit, geheel aanwezig bij de taak en situatie van het ogenblik. Zo kan zazen onze houding veranderen, hier en nu en beginnend bij onze directe omgeving. Vervuiling is in het innerlijk der mensen vóór ze zich manifesteert in de atmosfeer, in het water, op de aarde. Het schept een benadering waarin de kwaliteit belangrijker wordt dan de kwantiteit en het *zijn* belangrijker dan het *hebben*.

Onze betrekking met het milieu blijkt ook op het niveau van de energie. Wij bestaan uit dezelfde elementen en dezelfde energie als het ganse heelal. Als we te veel energie voor onszelf verbruiken, raken zowel het milieu als ons innerlijk uit balans. Evenzo maakt te veel informatie onze betrekking met de wereld abstract. Zen daarentegen betekent een terugvinden van de directe ervaring van het leven.

Plundering van de aarde

Carolyn Martin (zij was afwezig, maar haar bijdrage werd voorgelezen), begon haar betoog onder de titel "Conservation = Wisdom and Compassion" met een beroemde uitspraak van Neil Amstrong. De eerste mens die voet op de maan heeft gezet, antwoordde op de vraag wat het meeste indruk op hem had gemaakt: terugblikkend naar de aarde, te zien hoe angstwekkend fragiel onze woonplaats is.

In onze tijd worden wouden en oceanen op alarmerende wijze geplunderd, van vruchtbaar land gaat elk jaar 11 miljoen hectare

verloren, meer dan 1000 diersoorten en 25000 plantesoorten worden bedreigd met uitsterving en bij dat al zijn het de rijke landen die negen-tiende gebruiken van 's werelds energie.

Bijvoorbeeld Afrika kapt in gigantisch tempo zijn bomen. Erosie is het gevolg. Mensen sterven van honger. Woestijnvorming bedreigt 20 miljoen vierkante kilometer land.

Elke minuut van elke dag wordt van de tropische wouden een equivalent van twintig voetbalvelden gekapt of anderszins verknoeid. De lijst van onze misdrijven tegen de natuur is eindeloos; en daarbij voegt zich nog het onverantwoordelijk gebruik van chemicaliën, dat een directe bedreiging kan vormen voor het voortbestaan van het menselijk ras.

Wij kennen de mooie Mahayana-belofte om zich in mededogen te buigen over al wat leeft, tot aan het nietigste grassprietje. Wat kan hiertoe in dit tijdperk de meest belovende aanpak zijn? Het antwoord is: *sustainable development.* Dit is: de behoeften van mensen in aanmerking nemend, de hulpbronnen wel gebruiken; maar tegelijk, door opvoeding en training, voor toekomstige generaties het behoud van die hulpbronnen verzekeren. Dit is een keuze voor de Middenweg!

De aarde is een ecosysteem en alle constituenten zijn onderling afhankelijk. De wet van het karma werkt zowel op macroscopische als op microscopische schaal en vandaag de dag hangt het delicate evenwicht van de natuur af van hoe de mens ermee omgaat. 'Waakzaamheid' mag niet beperkt blijven tot het eigen geïsoleerde wezen. Ieder van ons is medeverantwoordelijk voor het behoud van deze planeet - het is de enige die we hebben. Als wij falen zullen onze nazaten geen weet meer kunnen hebben van de vormenrijkdom en schoonheid van onze zo "fragiele" aardbol.

In het bovenstaande is er natuurlijk weinig dat niet aan de lezers van ons blad bekend is; en ook voor vrijwel alle congresgangers, zelfs wel voor de vertegenwoordigers van andere geloofsrichtingen, die ook aanwezig waren, zal hetzelfde hebben gegolden. Maar voorzeker loonde het de moeite al deze zaken zowel nogmaals ingeprent als "op een rijtje" te krijgen, en dat in een sfeer van gezamenlijkheid en onderling begrip.

Een klein incident wil ik niet onvermeld laten. Tijdens een van de discussies die op elke voordracht volgden en een levendige uitwisseling van vragen en meningen boden, vroeg een congresganger een motie aan te nemen waarin steun werd betuigd aan Tibet en waarin het Chinese optreden aldaar werd afgekeurd. Hoewel zonder twijfel iedere aanwezige sympathie voor het voorstel voelde, maakte dr. Gurugé duidelijk dat dit was uitgesloten, omdat binnen de muren van de Unesco nooit een beschuldiging

mag worden geuit bij afwezigheid van de beschuldigde partij. Iets dergelijks deed zich nogmaals voor toen er een protest van de Chinese Volksrepubliek binnenkwam tegen het optreden van de groep uit Taiwan.

Maar nogmaals: contentheid was algemeen en speciaal de erediensten - dankzij hun schoonheid, in de recitaties, van klank en ritme of melodie - riepen een sfeer op die het gevoel van oecumenische saamhorigheid versterkte. Een detail wil ik hier nog vermelden: de zaal binnentredend na een pauze op de laatste congresdag, vloog er een ogenblik door mij heen: Hé, zijn er twee kolossale Boeddha-beelden bijgeplaatst? Maar het waren geen beelden. Het waren twee Franse jongemannen die, in het hen geheel omhullende, zwarte gewaad, in lotuszit op een verhoging aan beide zijden van het altaar hadden plaatsgenomen. Zij zaten er letterlijk onbeweeglijk, zonder oogknipperen, en tijdens de hele indrukwekkende Zen-puja volhardden zij in deze houding.

Europese jongeren dus. In hun kring moet het boeddhisme echt in Europese bodem geworteld zijn geraakt. Was wat hier werd geboden niet een vorm van kunst? Het is mijn persoonlijke overtuiging dat dit het bewijs zal zijn dat integratie in het Westen is gerealiseerd: wanneer er waarachtig grote kunst geschapen gaat worden, die geheel westers is, maar ook geheel van het boeddhisme uit geïnspireerd. Er zijn aanzetten; zullen we op de echte doorbraak inderdaad 1000 jaar moeten wachten, zoals een van de sprekers zei? Ik vermoed dat één nul wel kan vervallen; maar geduld zal zeker geboden zijn.

Tot slot: dit was het derde congres van de Boeddhistische Unie van Europa, die dertien jaar geleden werd opgericht. En het was een groot succes. Voortreffelijk georganiseerd, zonder hapering verlopen, en veel belangstelling trekkend. Het boeddhisme heeft zich hiermee op waardige wijze aan de buitenwereld gepresenteerd; het heeft als het ware zijn bestaan in de contreien van het Westen bevestigd. Naar mijn mening heeft de Unie hiermee een hele sprong vooruit gemaakt en haar bestaansrecht mag al helemaal geen punt van discussie meer zijn. Aan de vestiging van het boeddhisme in Europa is in deze paar oktoberdagen een dienst bewezen, die niet licht valt te overschatten.

UIT DE SUTTA-NIPĀTA

TISSA-METTEYYA

Spreek, Heer, over de moeilijkheden voor hem
die zich overgeeft aan geslachtelijkheid,
wij zullen uw lering aanhoren
en ons dan oefenen in onthouding.

Hij die zich overgeeft aan geslachtelijkheid
vergeet de Leer geheel
en hij raakt op het verkeerde pad.
Daarmee vervalt hij tot onedelheid.

Wie vroeger in eenzaamheid leefde,
zich nu toewendt tot geslachtelijkheid,
de wereld noemt hem een 'zwabberende wagen',
een plat en minderwaardig mens.

Roem en eer die er vroeger waren
gaan helaas voor hem verloren.
Moge men dit inzien en zich oefenen
in het opgeven van geslachtelijkheid.

Wie door wensgedachten overmand wordt
en mijmert als een arme stakker -
krijgt hij verwijten van anderen te horen,
dan wordt zo iemand in verlegenheid gebracht.

Dan maakt hij zich wapens
- geprikkeld door andermans gepraat -
en dit wordt zijn grote verstrikking:
dat hij verzinkt in leugentaal.

Men heeft als wijze bestempeld
die gericht is op leven in eenzaamheid -
maar wie zich overgeeft aan geslachtelijkheid
wordt als een dwaas gekweld.

Moge de wijze dit gevaar onderkennen
in verleden, toekomst en in het nu
en onverstoord een eenzaam leven leiden -
laat hij zich onthouden van geslachtelijkheid.

Moge hij de afzondering beoefenen:
dat is voor de edele het beste.
Laat hij zich daarom niet beter wanen,
dan is hij het Nirvana nabij.

De wijze die leeft als een vrije,
onverschillig tegenover lusten,
die heeft overgestoken de stroom,
hem benijden de mensen
die verstrikt zijn in lusten.

De bedoeling van dit sutta is overduidelijk. Volgens het oude commentaar richt het zich tot de monnik Tissa-Metteyya, die aan de verleidingen van de geslachtsdrift was bezweken en het monnikschap had opgegeven.

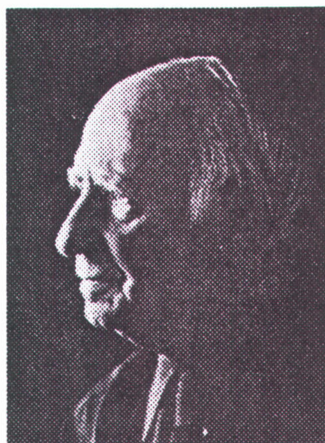
De dichter spreekt de Boeddha aan en verzoekt hem een leerrede te houden over de nadelen voor de monnik van 'methuna', dat we met 'sex' zouden kunnen vertalen, ware deze term geschikt voor poëtisch taalgebruik. In niet mis te verstane termen wordt duidelijk gemaakt dat een niet-celibataire monnik de Leer geheel uit het oog verliest en van kwaad tot erger vervalt. Kennelijk werd zo'n monnik door de gemeenschap geminacht: er werd over hem gesproken als over een 'zwabberende wagen'. Het aanzien, dat hij vroeger genoot, is geheel verdwenen. De monnik, die zich overgeeft aan sexuele verlangens en daden, wordt door dit verlies aan achting in het nauw gebracht. Hij gaat zich te weer stellen en dat is misschien nog erger: hij gaat uitvluchten verzinnen en liegen. Zo vertelt hij, volgens het commentaar, dat hij vroeger vreugde beleefde aan een ascetische leven, maar dat hij nu voor zijn vader, moeder en andere verwanten moet zorgen en dat hij daarom het monnikschap heeft opgegeven.

Vroeger leefde hij alleen en werd daarom als een wijze bejegend. Nu wordt hij als een dwaas door innerlijke strijd verscheurd en brengt hij zich in moeilijkheden.

De laatste drie verzen manen de 'wijze', dat wil zeggen de verstandige monnik, om in alle rust alleen te leven en zich verre te houden van de onrust die sexualiteit voor de monnik met zich mee brengt. Een gevaar daarbij is, dat hij zich superieur gaat wanen. Als hij dat niet doet, maar eenvoudig onverschillig staat tegenover zinnelijke lusten, er innerlijk vrij van is, dan zullen mensen die verstrikt zijn in zinnelijkheid, hem benijden en een voorbeeld aan hem nemen. Zelf is hij het Nirvana nabij...

Ananda en Padmavajra

• • •

KARLFRIED GRAF DURCKHEIM: KERNTHERAPIE OP BASIS VAN ZEN

Prof. dr. Karlfried Graf Dürckheim, in ons land vooral bekend door boeken als 'De cultuur van de stilte', 'Ons dagelijks leven als oefening' en 'De wijze kat en andere Zenteksten', is op 28 december vorig jaar overleden. Hij werd 92 jaar.

"Pas als het vele verdwijnt wat wij als wereld-ik hebben, kan de volheid zich openbaren die wij in Wezen zijn," aldus een kenmerkende uitspraak van Dürckheim, die in het overlijdensbericht in NRC Handelsblad werd aangehaald.

"Door de kracht en inspiratie die van zijn persoonlijkheid en zijn werk uitgingen, bracht hij velen in dieper contact met de zin van het bestaan en van de individuele levensweg," zo werd zijn betekenis voor velen onder woorden gebracht in het bericht, dat was geplaatst door de Stichting Exist-Holland.

De stichting werd acht jaar geleden opgericht door een klein aantal mensen dat zeer onder de indruk was geraakt van de levens- en persoonlijkheidsbenadering die Dürckheim en dr. Maria Hippius hadden ontwikkeld, de existentieel-initiatische benadering. De stichting heeft tot doel deze benadering uit te dragen. Meditatieve stilte is een centrale karakteristiek van deze aanpak, die ook wel als initiatische therapie of kerntherapie wordt aangeduid. Dürckheims langdurige en intensieve ervaring met Zen werkt er sterk in door.

Wie er meer over wil weten, kan zich wenden tot Frans Kessels of Loes Kessels-Ophoff, Prins Hendrikweg 43, 3941 GD Doorn, tel. 03430-14132.

OM DE REALISATIE VAN DE BOEDDHA-NATUUR

door Loes Kessels-Ophoff

Karlfried Graf Dürckheim werd in 1896 in München geboren. Zijn kindertijd bracht hij door op de landgoederen van zijn ouders, en zijn jeugd en schooltijd in Weimar.

Over zijn kinderjaren ligt de glans van vele kleine momenten waarop hij dóór de gewone werkelijkheid heen zich plotseling in verbinding beleefde met een diepere levensdimensie.

Van 1914-1918 nam hij deel aan de oorlog. De intensieve ontmoeting met de dood bracht hem de ervaring van een Werkelijkheid die dood en leven overschrijdt. Deze ervaring deed hem beseffen dat zijn leven nooit meer kon zijn wat het geweest was. Hij voelde een nieuwe verantwoordelijkheid, een - ditmaal 'absoluut' - geweten. Van hieruit was het hem onmogelijk nog langer 'soldaat' te zijn. Ook moest hij ervan afzien om de weg te gaan die vanwege zijn afkomst voor hem was uitgestippeld, n.l. om het beheer van het landgoed van zijn vader over te nemen.

In 1919 ging Dürckheim filosofie studeren aan de universiteit van München. In deze tijd had hij zijn alles veranderende 'grote ervaring' bij het horen van een spreuk uit Lao-tse's 'Tao-Te-King'. Deze beleving was richtinggevend in zijn verdere ontwikkelingsgang. Het werd hem duidelijk dat hij zich op een speciale wijze zou wijden aan het 'werken met mensen'. Via Meester Eckehart, Rilke, Nietzsche e.a., en het Zen-boeddhisme, stootte hij - ondanks alle culturele verschillen - op dezelfde universele thema's.

Aan de Universiteit van Kiel ging hij nu psychologie studeren. In 1923 promoveerde hij op een dissertatie, getiteld 'Erlebnisformen. Ansatz zu einer analytischen Situationspsychologie'. De probleemstelling van het proefschrift betreft het onderscheid tussen een objectief en een subjectief belevingsaspect. Gedurende een jaar was hij verbonden aan het Psychologisch Instituut van de Universiteit van Kiel. Daarna verbleef hij een jaar in Italië.

Terug in Duitsland werd hij medewerker aan het Psychologisch Instituut van de universiteit van Leipzig. Hier had hij gedurende zeven jaar de leiding van de afdeling voor niet-experimentele psychologie. Het onderwerp van zijn proefschrift, de accentuering van het *kwalitatief* ervaarbare, werd ook hier voor hem een belangrijk thema. Uit de meer holistisch gerichte stromingen in de psychologie had hij geleerd dat de diepte van een ervaring afhankelijk is van de mate van de volledigheid waarmee men eraan

deel heeft. Daar de mens, zoals Dürcksheims ervaring was, in zijn wezenskern deelheeft aan een numineuze dimensie (het 'Zijn', dat boven de aardse tegenstellingen uitgaat) moest hij zich in zijn streven om mensen te begeleiden, richten op de ervaring, de kennis, de bevrijding en de profilering van deze 'wezenskern'. Deze thematiek verdiepte en ontwikkelde zich tijdens zijn latere verblijf in Japan.

Gedurende deze tijd in Leipzig leerde hij ook mevrouw dr. Maria Hippius kennen, met wie hij later in Rütte zou gaan samenwerken.

In 1931 werd hij benoemd tot hoogleraar in de psychologie in Breslau, en een jaar later tot privaatdocent in Kiel.

Zenpraktijk

Van 1937-1947 verbleef Dürckheim in Japan met een onderzoeksopdracht van staatswege over de 'geestelijke grondslagen van de Japanse opvoeding'. In deze voor hem zeer belangrijke periode werd de basis gelegd voor de later mede door hem ontwikkelde 'initiatische therapie'.

De rechtstreekse ontmoeting met het Japanse Zen-boeddhisme werd van grote betekenis voor Dürckheim. Wat in vroegere ervaringen was 'geproefd', werd door het Zen-boeddhisme bevestigd: waar het om gaat is de realisatie van de 'Boeddhanatuur' in ons (of in Dürckheims termen: het 'Wezen').

Van fundamenteel belang, ook voor zijn latere werk, waren drie elementen uit de Zenpraktijk:

- De ervaring van 'Hara', het natuurlijke krachtcentrum, dat lijfelijk en geestelijk voelbaar kan zijn (en bewust kan worden aangezet) in de buik-bekkenruimte. Op het moment dat de mens 'in Hara' is, d.w.z. verankerd (ook verstandelijk en emotioneel) in zijn aardse zwaartepunt, is hij totaler aanwezig in het hier en nu. Hara staat dan ook centraal in de Zenpraktijk, zowel in de actieve oefeningen als bij het Za-Zen (het zitten in meditatie).
- De oefening om via de begrensde dingen en situaties van het dagelijks leven 'doorlaatbaar' te worden voor de onbegrensde levensdimensie, die daar doorheen ervaarbaar kan zijn (het dagelijks leven als oefening).
- Het beoefenen van bepaalde kunsten of technieken (zoals schilderen en boogschieten), totdat deze technisch zo beheerst worden dat de handelingen zich als het ware van binnenuit, en zonder gerichtheid op een goed of slecht resultaat, kunnen voltrekken.

Dürckheim oefende zich op deze wijze jarenlang in de kunst van het boogschieten, het schilderen, en in Za-Zen.

Terug in Duitsland kwam hij opnieuw in contact met Maria Hippius, psychologe en grafologe. Na de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog werd het gezamenlijk zoeken naar een in het Zijn verankerd mensbeeld, en de verwerkelijking daarvan in de wereld, een duidelijke opdracht die om concretisering vroeg.

Zowel Maria Hippius als Dürckheim ging in een jungiaanse leeranalyse. Intussen maakten zij, met behulp van een eerste medewerkster, een begin met de opbouw van de 'Existential-psychologische Bildungs- und Begegnungsstätte' in Todtmoos-Rütte, in het zuidelijke deel van het Schwarzwald.

Rütte werd geen geïnstitutionaliseerd centrum voor therapie en meditatie, maar als het ware een 'levend punt', dat ontstond op grond van de diepgaande en levensveranderende ervaringen van twee mensen die zich in een tijd van onzekerheid en desoriëntatie wisten te oriënteren op een Werkelijkheid die de tijdruimtelijke begrenzingen overschrijdt.

Vanuit de, sinds 1951 bestaande, samenwerking tussen Dürckheim en Maria Hippius ontwikkelde zich de 'initiatische therapie' of 'kerntherapie'. Deze is erop gericht de naar heelheid zoekende mens terug te voeren naar de ervaring van zijn wezenskern, en hem vervolgens op een weg van zelfontplooiing te brengen vanuit deze Kern.

Met dit doel is in Rütte een verscheidenheid aan vormen van begeleiding en oefening ontwikkeld, die alle een meditatieve grondhouding bevorderen en gericht zijn op innerlijke centrering, op bewustwording en doorwerking van psychische conflicten, en op het vormgeven aan de wezenlijke aanleg die in ieder mens op unieke wijze aanwezig is.

Het Centrum in Rütte groeide gestadig uit, en wordt op het ogenblik, behalve door dr. Maria Hippius, gedragen door een groot aantal medewerkers.

Het werk bleef ook niet beperkt tot Rütte. In de loop van de laatste jaren hebben zich vanuit Rütte verscheidene 'kernen' gevestigd in verschillende landen van Europa, ieder met een eigen accent.

'Door het vallen van een droppel raakt ook een waterkruik vol.
Een wijze raakt vervuld van het goede, - al vergaart hij het beetje bij beetje.'
(Dhammapada, 9)

LI GOTAMI OVERLEDEN

Het secretariaat van de Orde Arya Maitreya Mandala heeft meegedeeld dat Anila Li Gotami, de echtgenote van Lama Anagarika Govinda, is overleden. Lama Govinda zelf overleed vier jaar geleden, in januari 1985, op 86-jarige leeftijd in het huis in Mill Valley, Californië, waar hij samen met Li Gotami woonde.

Hun religieuze huwelijk was een halve eeuw geleden in Tibet gesloten door Ajo Rinpoche van het klooster Tse-Chöling in de Chumbi-vallei. Govinda heeft hiervan op treffende wijze verslag gedaan in zijn boek The Way of the White Clouds, dat is opgedragen aan Li Gotami, "my companion in the Land of the Thousand Buddhas".

Zij hadden elkaar leren kennen aan de universiteit van Santiniketan (Bengalen), waar Govinda doceerde en Li Gotami een diepgaande studie van Indiase en Tibetaanse schilderkunst maakte.

Samen ondernamen zij avontuurlijke reizen door Tibet, met als hoogtepunt de expeditie naar de tempels en fresco's van Tsaparang in het bijna ontoegankelijke bergland van de Himalaya.

Vele jaren leefden zij in de Kasar Devi Ashram bij Almora (India), aan Govinda en Li Gotami geschonken door de beroemde geleerde Evans-Wentz. In 1978 verhuisden zij om gezondheidsredenen naar Californië.

STEUN VOOR BUDDHARAMA TEMPEL

De Theravada-tempel in Waalwijk, de Buddharama Tempel, heeft een vereniging opgericht om een steviger financiële basis te krijgen en "om te zorgen dat er weer wat leven in de brouwerij komt", zoals in een brochure over de plannen wordt gezegd.

De plannen behelsen onder meer een vernieuwing van het tijdschrift 'Step by Step', het organiseren van lezingen en cursussen, zowel over het boeddhisme als over andere onderwerpen betreffende het Verre Oosten en Thailand, de opzet van een Europees netwerk van steunpunten ten behoeve van de monniken, maar ook het organiseren van Thaise en Thais-boeddhistische feesten.

De financiële zorgen van de tempel, waar enkele Thaise monniken wonen, zijn aanzienlijk. Rente en aflossing van de hypotheek van de voormalige boerderij waarin de tempel is gevestigd, vergen alleen al *f* 40.000,– per jaar.

>

De hoop is gevestigd op de gemeenschap van meer dan vijfduizend Thai's en andere boeddhisten, die ons land naar schatting telt. Het blad Step by Step heeft een oplage van 750 exemplaren.

Belangstellenden kunnen zich richten tot de Algemene Boeddhistische Vereniging, Loeffstraat 26-28, 5142 ER Waalwijk, tel. 04160-34251. De contributie van de vereniging bedraag ƒ 10,– per maand.

Een citaat uit de informatiebrochure: "U weet, in Thailand komt de monnik elke dag langs met zijn etens-nap. Die weigert u toch niet? Is daarmee vergeleken ƒ 2,50 per week te veel gevraagd?"

Het bestuur van de vereniging bestaat uit Rob Kok, voorzitter, Kasem Charoensi, secretaris, Ruud Verstegen, penningmeester, en Peter van der zanden.

• • •

THERESIAHOEVE GESLOTEN

De actie om het Zencentrum Theresiahoeve in Langenboom (N.Br.) voor sluiting te behoeden, is mislukt. Het bestuur heeft besloten van de koop van het gebouw af te zien.

"Hoewel wij van veel kanten financiële steun hebben gekregen, heeft het bestuur, gezien de prognose, toch het risico van een hypotheek niet durven nemen," aldus voorzitter Coos van Heuven van de Stichting Theresiahoeve.

De vaste bewoonster van de Theresiahoeve, Judith Bossert, zet in West-Duitsland de Zenuitgeverij voort, los van de Stichting Theresiahoeve. Het tijdschrift Zen blijft dan ook bestaan.

Zij gaat bovendien op zoek naar een plaats voor een nieuw Zencentrum in Nederland, België of West-Duitsland, bij voorbeeld in de Eifel of de Ardennen.

Het huidige bestuur van de Stichting Theresiahoeve treedt op 1 mei a.s. af om de weg vrij te maken voor een nieuw bestuur dat de activiteiten kan voortzetten ten behoeve van een nieuw Zencentrum.

Het geld dat was toegezegd voor het behoud van de Theresiahoeve kan vermoedelijk voor een deel worden gebruikt voor het nieuwe centrum. Het adres van de Stichting is: postbus 31013, 6503 CA Nijmegen.

• • •

BOEDDHISTISCHE AGENDA

Sayagyi U Ba Khin Stichting, Utrecht
Van 16-26 juni vindt een vipassana-meditatiecursus plaats, waarvoor als leraren worden verwacht Mother Sayama en Saya U Chit Tin. Deze hebben ca. dertig jaar ervaring met het onderwijs aan leken en daarom wil de stichting vooral beginners op deze bijzondere gelegenheid wijzen.
De Nederlandse regionale leraar Matthijs Schouten zal assisteren.
Plaats: 'De Poort' bij Nijmegen.
Inlichtingen: Oude Gracht 124,
3511 AW Utrecht, tel. 030-311445.

Vipassana Meditatiecentrum, Groningen
Elke maandagavond vindt een vipassana groepsmeditatie plaats o.l.v. Johan Tinge en Eerw. Jhananando.
Aanvang 19.00 uur.
Inlichtingen: Vipassana Meditatiecentrum, Parallelweg 38/39, 9717 KS Groningen, tel. 050-730064/711680.

Tiltenberg, Vogelenzang
Sesshin, een intensieve zen-training.
Deelname uitsluitend voor diegenen die met zen vertrouwd zijn. Voertaal Engels.
9-18 juni (9-13 + 14-18): Ama Arokia Samy Gen-Un-Ken Sensei, 22 juni - 2 juli (22-27 + 27-2): Gesshin Prabhasadharma Roshi.
Het is ook mogelijk aan een deel van de sesshin deel te nemen, zoals tussen haakjes is aangegeven.

Weekends, ter voorbereiding en voortzetting van de sesshin. Ook beginnenden kunnen hieraan deelnemen. Voor hen is er een afzonderlijke begeleiding.
De data zijn: 17-19 maart, 19-21 mei, 25-27 augustus en 17-19 november.
De weekends worden gecoördineerd door Mimi Maréchal in samenwerking met Ursula Giger en/of Mineke van Sloten.

Alle weekends en sesshin beginnen om 20.00 uur op de dag van aanvang en eindigen met de avondmaaltijd op de dag van sluiting.

Zen-werkweek: een combinatie van zittend, lopend en werkend mediteren, georganiseerd door de Werkgroep scharrelmonniken: 10-14 april en 2-6 oktober.

Studieweek vrouwen en boeddhisme:
7-9 juli

Alle inlichtingen: De Tiltenberg, Zilkerduinweg 375, 2114 AM Vogelenzang,
tel. 02520-17044 (overdag).

Zenweekend/-weken,
begeleiding Judith Bossert
Nu het Zencentrum Theresiahoeve in Langenboom is opgeheven, zal Judith Bossert elders zenweekends of -weken begeleiden: week 24-30 juni te Huize Schoonoord, Rijksstraatweg 34,
6574 AD Ubbergen
Inlichtingen: Henk Schoenmakers,
tel. 080-559818.

Kanzeon Sanga Nederland, Amsterdam
Het secretariaat is gevestigd:
Marcusstraat 5-I, 1091 TH Amsterdam.
Het programma vermeldt:

1. Wekelijkse zazen-bijeenkomsten:
   - te Amsterdam, ma 20.15-22.15 en wo 20.00-22.00 o.l.v. Nico Tydeman in De Kosmos, Pr. Hendrikkade 142 te Amsterdam (opgave vooraf niet nodig).
   - te Enschede, 'De Wonne', Noorderhagen 25, ma 20.00-22.00 o.l.v. en opgave bij Toon Fugers, tel. 053-323102.
   - te Rotterdam, 'Tara', Westersingel 32A, di 20.00-22.00 o.l.v. Nico Tydeman, opgave bij 'Tara', tel. 010-4366145.
   - te Wassenaar, Teylingerhorstlaan 15, di en do 20.30-22.45 vr. 9.30-11.45 o.l.v. en opgave bij Kees v.d. Bunt, tel. 01751-17995.
2. Zazen-weekend o.l.v. Nico Tydeman men Tineke Hartgers 22-23 april 10.00-17.00 in De Kosmos, Pr. Hendrikkade 142 te Amsterdam (opgave vooraf niet nodig).
3. Sesshin o.l.v. Genpo Merzel Sensei 9 t/m 18 mei, waarschijnlijk in De Tiltenberg.
   Opgave: secr. Kanzeon Sangha (zie boven).

Maitreya Instituut, Emst
Een lang weekend vindt plaats van 24-27 maart (Pasen) met als onderwerpen Mandjoeshri Initiatie & De Ontwikkeling van de Vier Soorten Wijsheid, door de vaste leraar van het Maitreya Insttuut, de eerwaarde Lama Geshe Konchog Lhundup, (met Nederlandse vertaling).

Tibetreis 1989. In samenwerking met De Kosmos, Amsterdam, zal het Maitreya Instituut in juni 1989 een pelgrimstocht van vier weken organiseren naar de heilige plaatsen van Centraal Tibet.
Aanmeldingen: tel. 05787-1450; vraag naar Jan-Paul Kool.

Alle inlichtingen: Stichting Maitreya Instituut, Heemhoeveweg 2, 8166 HA Emst, tel. 05787-1450.

Boeddhayana Centrum, Den Haag
De agenda van het Boeddhayana Centrum te Den Haag vermeldt:
24-26 maart: Studieweekend over Juiste Concentratie.
1-2 april: Meditatie en Beweging.
Dit weekend is een warming up voor de jaarlijkse retraite-maand (april).
3-12 april: Intensieve Wipassana retraite.
13-20 april: Intensieve Wipassana retraite.
21-23 april: Studieweekend over Juist Denken.
7 mei: Wesak-viering.
21-23 mei: Intensieve Wipassana retraite.
Inlichtingen: Eerw. Dhammawiranatha Thera, Stephensonstraat 13, 2561 XP Den Haag, tel. 070--600605.

Nyingma Centrum Nederland,
Amsterdam
Volle Maan Chant: woensdag 22 maart, vrijdag 21 april, zaterdag 20 mei, maandag 19 juni (tijd: 20.00-21.30 u.).
Lezingen op zondag: Iedere laatste zondag van de maand is er een lezing met een korte chant. Tijd: 17.00-18.30.
26 maart: 'Kum Nye en Gezondheid';
(30 april vervalt i.v.m. Koninginnedag);
28 mei: 'De stoepa, symbool van verlichting';
25 juni: 'Innerlijke vrijheid en verantwoordelijkheid'.
Workshops op zondag:
26 maart 10-16.30 u.: 'Kum Nye en Gezondheid'. Kun Nye oefeningen o.l.v. Edzo Ebbens, huisarts en Kum Nye leraar, gevolgd door een lezing;
28 mei 10-16.30 u.: Een intensieve dag Kum Nye, begeleid door Caroline van Eelen, gevolgd door een lezing van Robert Hartzema over de stoepa.
Intensieve programma's:
Kum Nye Vijfdaagse. Zaterdag 24 t/m woensdag 28 juni steeds van 10.00-17.00. Begeleiding: Caroline van Eelen en José van Osch;
Ruimte, Tijd en Kennis. Vrijdagavond 21 t/m zondagmiddag 23 april: een intensief weekend met Robert Hartzema voor diegenen, die aan een van de doorgaande RTK-groepen deelnemen.

Alle inlichtingen: Nyingma Centrum Nederland, Blasiusstraat 14-16, 1091 CR Amsterdam, tel. 020-6685905, b.g.g. 368421/957048/249155.

Dharmadhatu, Amsterdam, Groningen, Leiden en Utrecht
De agenda voor Amsterdam vermeldt:
Dinsdag 4 april: Herdenking Parinirwana van de Vidyadhara, de eerwaarde Chögyam Trungpa, Rinpoche.
Onderwerpen zijn onder meer: de boeddhadharma en poëzie, Shambhala en autobiografische stukken.
Zaterdag 20 mei: Viering van de geboorte, verlichting en ingang in het parinirwana van de Boeddha Sakyamuni. Deze dag wordt door alle boeddhistische tradities gevierd.
Woensdag 21 juni: Op de 21e juni wordt het begin van de zomer gevierd. Het feestelijke programma voor deze dag zal nog nader worden bekend gemaakt.
Studiecursussen:
- 'Boeddha in de palm van je hand', een cursus te geven op 6 achtereenvolgende dinsdagen, te beginnen op 11 april (uitgezonderd 9 mei). Aanvang 20.00 uur.
- 'Complete teachings of Mahayana', bestemd voor hen die de inleidende cursus 'Kagyü-pad' of 'Journey without goal' hebben gevolgd. De cursus beslaat 6 dinsdagavonden en wordt eens in de 14 dagen gegeven, te beginnen op 18 april, 20.00 uur.

Weekeinde te Nijmegen:
Ineke en Han de Wit geven in samenwerking met de instructeur van DSG Utrecht onder de titel 'De Strijd van Ego' op 21

april een lezingen-cyclus in het Han Fortman-Centrum te Nijmegen. Informatie: Ineke de Wit (071-177446).

Voorts wordt nog op vele dagen op onderstaande adressen gelegenheid geboden tot het beoefenen van zitmeditatie en worden er meditatie-oefeningen gehouden, die korte of langere periodes duren. Ook vinden er verschillende introducties en cursussen plaats.

Inlichtingen zijn te verkrijgen op de navolgende adressen van de Dharma Studiegroepen:
Amsterdam: 1e Jacob van Campenstraat 4, 1072 BE Amsterdam, tel.: 020-794753.
Groningen: Akkerstraat 18, 9717 KJ Groningen, Lisette van Ardenne, tel. 050-711927.
Leiden: Geversstraat 48, 2342 AB Oegstgeest, tel. 071-153610, en Nicolette Hylkema, tel. 01751-10492.
Utrecht: Gruttersdijk 52bis, 3514 BJ Utrecht, Rudolf van Zonneveld, tel. 030-316996.

Stichting Boeddhisties Meditatie Centrum, Groningen
De agenda van het centrum vermeldt:
- Elke dinsdagavond voor gevorderden: te 19.00 uur Dordje Sempa reinigingsmeditatie en te 20.00 uur Tsjenresipoedja.
- Woensdag/donderdagavond: meditatiecursussen voor beginners.
- Op 22 en 23 april geeft Edita Berger uit Hamburg een weekend over de leer en meditaties van de Kagyu-traditie van het Tibetaanse Boeddhisme, met vertoning van video-film.

Alle inlichtingen en opgave bij het secretariaat: Schoolhom 25-f, 9711 JE Groningen, tel. 050-122588/774582.

The Buddharama Tempel, Waalwijk
De vereniging van de tempel, gevestigd Loeffstraat 26-28, 5142 ER Waalwijk, tel. 04160-34251, richt zich vooral tot de Thais-Boeddhistische gemeenschap, maar iedereen die geïnteresseerd is in het boeddhisme is uiteraard welkom.
Het programma vermeldt:
Zaterdag 18 maart: Phapa van Thai-bonn vereniging;
Zaterdag 15 april: Song-Kraant feest;
Zaterdag 20 mei: Visaka-Puja.

Alle inlichtingen op bovengenoemd adres.

Centrum voor Shin-Boeddhisme, Antwerpen
Dit centrum, dat gevestigd is aan de Pretoriastraat 68, B-2600 Berchem-Antwerpen, België, overweegt op zaterdag 6 en zondag 7 mei a.s. het feit te vieren, dat het in mei a.s. tien jaar geleden zal zijn dat zijn Antwerpse Jodo-Shinshu tempel in naam van Hoofdabt en Ere-Hoofdabt van de Honganji-hoofdtempel te Kyoto werd ingehuldigd door Rev. Prof. Kakue Miytaji. Men verwacht internationale deelneming van boeddhistische groeperingen.

Inlichtingen op bovenstaand adres.

VWBO
De Vrienden van de Westerse Boeddhisten Orde houden begin mei een vierdaagse retraite die ook geschikt is voor beginners. De VWBO is de Nederlandse tak van de Friends of the Western Buddhist Order in Nederland. De retraite zal worden geleid door het Nederlandse ordelid Bodhimitra.
De retraite begint woensdag 3 mei om 20.00 uur en eindigt zondagavond 7 mei om 17.00 uur.
Het adres is: Snijdersteeg 6, Rhenen (Achterberg). De kosten liggen tussen *f* 150,– en *f* 225,–, afhankelijk van inkomen. Aanmelden: uiterlijk tien dagen voor de retraite.
Behalve voor meditatie is er tijd ingeruimd voor discussies over Westers boeddhisme en meditatie, communicatieoefeningen, werkperiodes (oude kleren voor werk in de tuin meebrengen!), puja's en periodes van rust en stilte.
Inlichtingen: Vajragita, 030-620268, of Margje Perla-Zeef, 035-40963.

BIJEENKOMSTEN VRIENDEN VAN HET BOEDDHISME

De Lentebijeenkomst 1989 van de Vrienden van het Boeddhisme wordt gehouden op zaterdag 15 april a.s. in de Kosmos, Prins Hendrikkade 142, Amsterdam, aanvang 10.30 uur. Het thema is: "Het boeddhisme als praktische levensleer".

De Najaarsbijeenkomst zal worden gehouden op zaterdag 21 oktober a.s., waarschijnlijk eveneens in De Kosmos te Amsterdam.

• • •

DHARMA BOOKSHOP IN AMSTERDAM ZOEKT MEDEWERKERS (M/V)

Op 1 januari 1989 is in het Nyingma Centrum, Blasiusstraat 14-16, 1091 CR Amsterdam, de Dharma Bookshop geopend. De winkel is gespecialiseerd in boeken over het boeddhisme, in het bijzonder het Tibetaanse boeddhisme. Ook zijn er thanka's en tapes van lezingen te koop.

De winkel is vier middagen per week geopend: woensdag t/m vrijdag van 12.00 tot 18.00 uur, zaterdag van 12.00 tot 17.00 uur.

Een aantal mensen werkt in de winkel op vrijwillige basis. Het groepje vrijwilligers is nogal klein en wij zijn dan ook op zoek naar mensen die het zinnig vinden om hun tijd hieraan te geven, liefst een middag per week of, als dat bezwaarlijk is, een middag per twee weken.

Reacties zijn van harte welkom bij Caroliene van Eelen, Dharma Bookshop, tel. 020 - 668 5905, b.g.g. 020 - 368 421.

'In een lichtzinnig mens groeit begeerte als een liaan.
Hij rept zich van leven naar leven,
Gelijk een aap die vruchten begeert, rondspringt in het woud.'

(Dhammapada, 24)

De Boeddha-figuur op het omslag van Saddharma stelt Amida voor, de Boeddha van het Oneindige licht, gezeten in de handhouding van meditatie. Het achttiende-eeuwse Japanse beeld bevindt zich in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden. Foto Else Madelon Hooykaas.

